

Fort St.Andries.

Wanneer u op de landkaart het verloop van de grote rivieren Maas en Waal richting westen volgt, zal u opvallen, dat beide stromen elkaar ter hoogte van het plaatsje Heerewaarden tot enige honderden meters naderen. Het is vanzelfsprekend dat op die hoogte een kanaal met een forse sluis beide stromen met elkaar verbindt.

Dat is niet altijd zo geweest. Op oude kaarten is te zien dat tussen de beide stromen gewoon nog een open verbinding bestond. Met recht een strategische plek, en het duurde dan ook niet lang of er verrees een fors fort. Het waren echter de Spanjaarden – net als later de Fransen bij de Grebbelinie - die als eersten het strategisch belang onderkenden, en in 1599 in opdracht van Kapitein de Mendoza een vijfhoekig fort voor 60 manschappen bouwden. Het werd de naam St.Andries gegeven, naar kardinaal Andreas van Oostenrijk. Van hieruit werden vervolgens uitvallen gedaan in de Bommelerwaard. Dat viel niet geheel in goede aarde bij de Hollandse (Staatse) tegenstanders en amper gereed, werd het fort het jaar erop al belegerd.

De bezetting echter, voornamelijk Waalse en Duitse huurlingen, had al een jaar of drie geen soldij meer ontvangen, en op 16 februari 1600 sloegen ze aan het muiten. Na een warrige periode van strijd, waarin niemand haast meer wist wie tegen wie vocht, werden bezetting en fort voor 125.000 gulden door Prins Maurits uitgekocht.

links de 5-hoek van het huidige fort aan het nieuwe kanaal (het oude kanaal liep rechts om het fort heen, de v-vormige inham) ; in het midden is nog een punt te zien van de oude 5-hoek uit 1599 (Google)

De Fransen namen het fort vanaf 1672 op hun beurt enige malen in bezit, om het bij hun vertrek volgens goede Franse traditie ten afscheid maar gelijk in brand te steken. Wat nog van het fort restte leidde een langzaam aftakelend bestaan.

In 1815 was de maat vol, en werd bij Koninklijk Besluit besloten het fort maar te slopen en een paar honderd meter verder naar het westen een nieuw fort te bouwen. De plek werd nog steeds van belang geacht om de grote rivieren te beheersen, en de inmiddels gebouwde sluis te beschermen. Het nieuwe fort was eveneens vijfhoekig van opzet met een eveneens vijfhoekig, stenen toren in het centrum.

wat nog rest van het ovale gebouw; de oude citerne heeft nog z'n oorspronkelijke betegeling bewaard

de oude binnenplaats ligt nu geheel open

In de zestiger jaren van de 19^e eeuw werd dit middendeel vervangen door een ovaalvormig stenen bouwwerk voor een bezetting van 260 man. Dan staat de tijd voor het fort weer geruime tijd stil. Met de opkomende dreiging vanuit het oosten werd in 1936 in de buitenwal een rivierkazemat voor kanon en mitrailleur gebouwd, welke de dijk naar het oosten bestreek. In de oorlogsjaren wordt het fort gebruikt voor de opslag van munitie; in 1945 wordt de lont er in gestoken met als gevolg dat van het oude stenen fort alleen nog wat muurresten zijn overgebleven.

uitzicht naar het noorden; de inham is nog de monding van het oude kanaal, thans gedempt

Het uitzicht boven vanaf de wallen over de Waal is adembenemend. De horizon opent zich zo ver, dat men zelfs Russen van verre aan zou kunnen zien komen vliegen, gesteld dat ze al zouden weten waar Nederland ligt; en dus werd in 1948 ook hier in het kader van de Koude Oorlog een luchtbewakingstoren, type 8-594, opgericht. Om tegelijkertijd ook eventuele Russische toenadering over het water te bemoeilijken, werden in die koude vijftiger jaren

bovendien een drietal drijvende stuwen ontwikkeld; IJssel, Waal en Rijn zouden daarmee tot enorme schade en nadeel aan eigen omgeving én bevolking! binnen 24 uur massief afgesloten kunnen worden.

de oude luchtbewakingstoren, links de bunker uit 1936 blik vanuit de toren op het oosten: waar blijven ze?

Die luchtbewakingstorens zijn verspreid over geheel Nederland in grote getale gebouwd. Het lag in de bedoeling om turend in de verreijker eventueel invallende Russische vliegtuigen op te sporen. Men heeft ze herhaaldelijk zien vliegen, kleumend, daar hoog in die klamme vochtige torens, open en bloot gesteld aan alle elementen: alleen geen Russische vliegtuigen. De torens zijn in allerlei hoogten, van 5 tot 30 meter, vervaardigd uit prefab-beton elementen, met de gedachte om die elementen later weer te kunnen gebruiken in de wederopbouw. Maar al na 3 jaar waren ze overbodig, toen ook in Nederland de radar werd uitgevonden. De meeste zijn daarna weer zijn gesloopt, of gewoon van ellende in elkaar gestort. Slechts een handvol uit die koude periode kan nu nog bewonderd worden.

de toegangsbrug tot het ovale middenfort

Tot de laatste eeuwwisseling onderging het fort, wat er van over was althans, gelaten het onverbiddelijke verval der jaren. Pas toen begon langzamerhand het besef te dagen, dat we hier wellicht met een bijzonder stuk erfgoed te maken hebben. In 2006 is het fort gerestaureerd, de woeste begroeiing aan banden gelegd, de bewalling weer onder profiel gesteld, vakkundig een nieuwe toegangsbrug geconstrueerd en de oude luchtbewakingstoren, een van de laatste in z'n soort, weer in ere hersteld.

Het fort is nu een schitterend stukje natuurgebied geworden. Op de dijk een eenvoudig, maar waardig monument voor z'n laatste slachtoffers. Op de achtergrond overheerst het massief van de nieuwe sluis, welke dwars door het oude ravelijn is gegraven.

het indrukwekkende monumentje op de dijk

de kazemat, 1936

en z'n dodelijk blik op de dijk richting oosten (feb. '13)

Links over het eenvoudige houten klaphekje dat de vrije toegang opent tot het fort, start in de wal het sombere schietgat van de grauwbetonnen kazemat u nog steeds onheilspellend aan, maar z'n dodelijke adem is al lang verstarde; rechts is nog het profiel van de oude sluis en het oude kanaal zichtbaar. En boven op de wallen, hoog boven de omgeving uitrijzend nog steeds de oude luchtbewakingstoren. Laat u verleiden tot een rondgang, rep u gezwind over de brug en verbaas u over de zware brokken metselwerk van het oude fortgebouw, beklim tenslotte op uw gemak de stalen treden van de toren. Het uitzicht tussen hemel en water is nog steeds adembenemend; vogels, een verre horizon, de tijd lijkt er verstild, gebleven tot alleen natuur, water, en het suizen van de wind.

een laatste blik naar het vrije? westen; ze zijn nooit gekomen

Bronnen: *foto's*, eigen archief

Google maps & earth,

www.bcdegroterivieren.nl/.../3-bezoekerscentrum-de-grote-rivieren

[nl.wikipedia.org/wiki/Fort_Sint-Andries_\(Heerewaarden\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Fort_Sint-Andries_(Heerewaarden)),

www.staatsbosbeheer.nl › [Natuurgebieden](#) › [Land van Maas en Waal](#),

www.mverhoeks.com/Forten/Fort_Sint_Andries/.../01-st_andries-info.html,

'*Luchtwachtstoren in Nederland. Industrieel erfgoed uit de Koude Oorlog*' van Hans Sackers en Johan den Hollander.